

Lausuntopyyntö dnro VN/20245/2021

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry:n lausunto koskien hallituksen esitystä julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamista

Yleistä

PAM pitää hyvänä esityksen tavoitetta edistää julkisten hankintojen laatuja ja vastuullisuutta ja toteaa, että ympäristönäkökulmien aiempaa vahvempi huomioiminen on omiaan parantamaan myös julkisten palveluhankintojen laatua. PAM pitää sen sijaan valitettavana, että esityksessä otetaan kantaa sosiaaliseen vastuullisuuteen ja sen osana työehtojen turvaamiseen vain pakollisten poissulkemisperusteiden osalta.

PAMin kokemuksen mukaan nykyinen hankintalaki mahdollistaa negatiivisen kilpailun työehdoilla eritoten työvoimavaltaisten palveluhankintojen osalta. Se on omiaan luomaan negatiivisen kierteen, jossa heikot työehdot ja työolosuhteet heikentävät tuotettujen palveluiden laatua, vääristävät kilpailua ja lopulta heikentävät entisestään palvelutyötä tekevien asemaa. Pahimmillaan se luo otolliset olosuhteet työperäiselle hyväksikäytölle, mistä esimerkit muun muassa siivousalan hyväksikäyttötapauksista kertovat.

Julkisten hankintojen roolia sosiaalisesti vastuullisten työpaikkojen luojina pitäisi siten vahvistaa esitettyä enemmän. Tavoite nostettiin esiin mm. työ- ja elinkeinoministeriön alaisen *Ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön ehkäisyn työryhmässä*, joka esitti julkisen hankintajärjestelmän kehittämistä niin, että se tunnistaisi työperäistä hyväksikäyttöä nykyistä tehokkaammin. Myös oikeusministeriön laatimassa *Ihmiskaupan vastaisen torjuntaohjelman* strategisissa tavoitteissa painotetaan julkisten hankintojen roolia ihmiskaupan ja työperäisen hyväksikäytön torjumisessa. Muun muassa Ruotsissa vastaava periaatteet heijastuvat hankintalaissa hankintayksikön velvollisuutena edellyttää tarjoajilta alalla noudatettavien työehtojen vähimmäismääräysten noudattamista sekä velvollisuutena edellyttää tarjoajaa valvomaan alihankkijoidensa osalta vastaavien ehtojen noudattamista.

PAM esittää siksi, että sosiaalinen vastuullisuus ja sen osana työehtojen turvaaminen huomioidaan hankintalaissa esitettyä kattavammin alla esitetyin tavoin.

2 § Lain tavoitteet

Hallituksen esityksessä lain tavoitteisiin ehdotetaan lisättäväksi ympäristöystävällisten hankintojen edistäminen. Sosiaalisesti vastuullisten hankintojen edistämistä ei sen sijaan edelleenkaan nimenomaisesti mainittaisi lain tavoitteissa, vaan se jätettäisiin olemassa olevan termin ”kestävien hankintojen” varaan. PAM esittää, **että lain tavoitteisiin kirjataan auki termi ”kestävät hankinnat” niin, että ne pitävät sisällään kaikki kestävän kehityksen osa-alueet, mukaan lukien sosiaalinen kestävyys.**

77 § Alihankinta

Nykyisellään hankintayksikkö voi vaatia tarjoajaa ilmoittamaan tarjouksessaan, minkä osan sopimuksista se aikoo antaa alihankintana kolmansille osapuolille sekä ehdotetut alihankkijat.

Erityisesti pitkät alihankintaketjut ovat omiaan luomaan otollisia olosuhteita työperäiselle hyväksikäytölle. Työvoimavaltaisilla palvelualoilla myös työvoiman vuokrauksella voi olla vastaavia vaikutuksia.

PAM esittää, että hankintayksiköiltä tulee etenkin kaikissa palveluhankinnoissa edellyttää velvollisuutta vaatia tarjoajilta tiedot alihankkijoista ja vuokratyövoiman käytöstä. Ilman tätä velvollisuutta ei esimerkiksi pakollisten poissulkemisperusteiden arviointia tosiasiallisesti edellytettäisi kaikkien palvelusopimuksen toteuttamiseen osallistuvien toimijoiden osalta.

80 § Pakolliset poissulkemisperusteet

Esityksessä ehdotetaan pakollisten poissulkemisperusteiden ulottamista myös alihankkijoihin. Edellä kuvattuun viitaten PAM pitää ehdotusta hyvänä.

Nykyisellään työrikkokset (tai esityksen mukaisesti ympäristörikkokset) eivät ole pakollisia poissulkemisperusteita silloin, jos yritys tai yhteisö on tuomittu niiden perusteella vain yhteisösakkoon. Yhteisösakolla kuitenkin pyritään ja voidaan vaikuttaa nimenomaan oikeushenkilön päätöksentekoon ja toiminnan ohjautuvuuteen.

PAM esittää, että julkisten hankintojen vastuullisuuden edistämiseksi tarjoaja tulee sulkea tarjouksen ulkopuolelle myös siinä tapauksessa, että tarjoajayritys tai sen alihankkija on tuomittu työrikkoksesta (tai ympäristörikkoksesta) yhteisösakkoon.

91 § Kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen valinta

Esityksessä täsmennetään kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen määritelmää. Jatkossa edullisinta hintaa voitaisiin käyttää valintaperusteena vain, jos tarjous täyttää hankintayksikön hankinnan kohteelle tai tarjoajalle asettamat vaatimukset. PAM pitää täsmennystä oikeasuuntaisena, mutta katsoo, ettei se ole riittävä turvaamaan palveluhankintojen sosiaalista vastuullisuutta ja siihen yhdistyvää hankintojen laatua.

PAM esittää, että **palveluhankinnoissa tarjouksen valinnan tulee perustua aina parhaaseen hinta-laatusuhteeseen**. Vaihtoehtoisesti hankintayksikön tulee nykyisen perusteluvollisuuden lisäksi edellyttää 98 §:n tarkoittamana hankintasopimuksen erityisehtona työlainsäädännön ja työehtosopimuksen vähimmäisehtojen noudattamista, jos tarjouksen palveluhankinnan valintaperusteena käytetään edullisinta hintaa.

98 § Hankintasopimuksen erityisehdot

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia hankintasopimuksen erityisehtoja koskevaan määräykseen. Työperäisen hyväksikäytön ehkäisemiseksi sekä työehtojen ja palvelujen laadun turvaamiseksi PAM esittää, että **velvoite ottaa hankintasopimukseen työlainsäädännön ja työehtosopimusten vähimmäisehtojen noudattamista tarkoittava ehto ulotetaan koskemaan muidenkin kuin vain keskushallintoviranomaisjulkisyhteisöjen palveluhankintoja**. Vaihtoehtoisesti tämä erityisehto tulisi ulottaa palveluhankintoja koskeviin sopimuksiin käytettäessä valintaperusteena edullisinta hintaa. Ehtoa voitaisiin edellyttää myös silloin, kun se katsotaan tarpeelliseksi hankintojen sosiaalisen vastuullisuuden varmistamiseksi; arvioitaviksi tulisivat tällöin esimerkiksi palveluhankintaan sisältyvät riskit työperäiselle hyväksikäytölle.

Sosiaalisen vastuun ja siihen liittyvän laadun erityiseksi edistämiseksi määräystä tulee lisäksi täydentää **hankintayksiköille oikeudella ottaa palveluhankintaa koskevaan sopimukseen myös ehtoja, jotka edellyttävät työlainsäädännön tai työehtosopimusten vähimmäisehtoja parempien työehtojen noudattamista**.

Helsingissä 29.4.2022

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
Annika Rönni-Sällinen
puheenjohtaja

Lisätietoja:
Sirpa Leppäkangas

¹ **Sorainen, Olli** (2020): Kevään kuulemisten myötä virinneitä keskeisimpiä toimenpide-ehtotuksia. Ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön ehkäisyn työryhmä. Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland.
Roth, Venla & Luhtasaari, Mia (2021): Suomi torjuu ihmiskauppaa. Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:15.